

Kronika

I den bästa av världsdelar släpar Margareta Norlin själv kofferten från King's Cross till Paddington.

Tågen går i EU

Det påstås att EU och EMU, de stora europaprojekten, är till gagn för folk. Tillåt mig tvivla. Förutom alla märkliga och ibland komiska bestämmelser inom jordbruket (ni vet det där med gurks böjning) har vi blanketteraseriet, där allt fler organisationer läses upp i ändlösa projektsökningar, med lika många

British Rail ryckte på axlarna när jag klagade och den belgiske tjänstemannen var heller inte intresserad. Det var inte deras bord. Samordning? Icke.

Jag reste i film över hela Europa i tio år, huvudsakligen med järnväg, så jag vet. Det var billigt och smidigt, komfortabelt och nöjsamt. Tidtabellerna var samordnade och om jag behövde, för att slippa släpa, kunde såväl filmer som litteratur polletteras.

Ni kanske kommer ihåg termen pollettera? Bagaget åkte godsavagn, för att komma fram samtidigt eller något senare än man själv. Bekvämlighet för en ringa summa. Tyvärr är det inte längre möjligt. I det europeiska samarbetets tidevarv har flera länder dragit sig ur samarbetet – de kan inte längre komma överens, så tyvärr kan man numera inte pollettera bagage. Om jag förstod SJ-tjänstemannen rätt, drog sig först Tyskland och sen England ur. "Och lika så gott var väl det" sa han, "så mycket krångel som vi hade med dem".

Möjligt är det lika så gott för SJ:s tjänstemän. För oss resenärer är det förstås inte det. Våra liv har istället avsevärt förkrångligats och försvårats. Det beror på den av EU påbjudna konkurrenssatsningen, som gör att varje liten bit ser till sig själv och sin egen lönsamhet. Ingen ser till helheten, tågen som ett europeiskt färdmedel, och ingen bryr sig om tågresenärernas bekvämlighet.

Så kommer det sig att det blir allt obekvämare, dyrare och krångligare att ta tåg genom Europa. Följaktligen går resenärer över till flyg och bagagetransporter till privata äkare. I längden gynnar det inte tågtrafiken, men ingen tänker numer på lång sikt eller i helhetslösningar.

Som den gång jag fick besked om att jag kunde pollettera gods från Sverige till England. Sen visade det sig att jag själv måste baxa det genom London, för att göra en ny pollettering till Cornwall. De två järnvägsbitarna ägdes av skilda bolag, som inte längre ville samarbeta.

Eller när jag anlände till Ostende med färja. Tyvärr fanns inte det tåg, som personalen i England bokat in mig på. De två järnvägsföretagen utbytte inte tidtabeller längre. British Rail ryckte på axlarna när jag klagade och den belgiske tjänstemannen var heller inte intresserad. Det var inte deras bord. Samordning? Icke. De sket väl i vad de hade för sig på andra sidan kanalen. Jag tvingades övernattna i Ostende.

Deutsche Bahn har också sunkat ned sig. Utom polletteringsstopp har tyskarna infört dubbeldeckade sovtag. Det handlar om boskapstransporter. Man klämmer in hundratals människor (jag hade brits 122 i julis) på minimal yta, i hermetiskt tillslutna likkistliknande kyffin, där man varken kan stå, sitta eller ligga. Ingen plats för bagage (särskilt bagagerum-tyvärr fullt) och ingenstans att hänga kläderna. Man får stå på knä på golvet och borsta tänderna. Luftkonditioneringen säcker ideligen ihop, och fönster saknas. Den nya tekniken fungerar inte, beklagar konduktören.

Det är väl med tågen som de är om telefonkön på Telia: "Det är tyvärr inte längre tekniskt möjligt".

15 januari 1999

MARGARETA NORLIN

Krig, kompetens och färdigheter

Den store förnyaren av krigskonsten var inte Clausewitz utan Horatio Nelson. Per-Olof Bolander har läst krigsfilosofi.

Traditioner betraktas ofta som beklagliga hinder för utvecklingen, något man lämpligen går runt eller kör över för att uppnå förbättringar. Militära traditioner i synnerhet har blivit synonyma med förstöckt oförmåga till anpassning. Ibland med rätta, då traditioner kan förmedla tyst kunskap men även tyst dumhet.

Krigshistoria

Bertil Rolf
Militär kompetens
Traditioners förnyelse 1500-1940
Nya Doxa, 1998

Att utan vidare kassera traditioner till förmån för hyperrationell nyordning är emellertid riskabelt. Traditioner rymmer erfarenheter och attityder som bärrarna själva inte kan redogöra för, men som ändå vägleder dem bättre än det medvetet analyserande intellektet. I *Militär kompetens* undersöker filosofiprofessorn Bertil Rolf sambandet mellan tradition och kompetens i krigföring. Krig förs alltid efter en uppsättning regler för strategi och taktik på olika befälsnivåer. Reglerna kan vara utförligt definierade eller bestå just i traditionsförmedlad tyst kunskap.

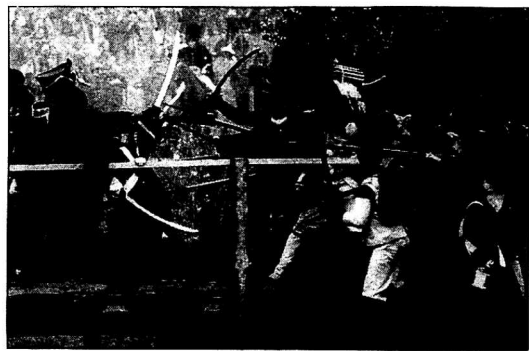
Förmågan till reform

Kompetens betyder inte enbart att man behärskar reglerna och kan tillämpa dem på ett optimalt sätt. Sådan *know how* är visserligen nödvändig och ibland tillräcklig men kan med kort varsel bli irrelevant. Och i krig får irrelevans högst påtagliga och katastrofala följder. Med kompetens avser Rolf förmågan hos ett regelstyrt system – som en armé – att under tryck av förändrade omständigheter reformera sig självt, förändra regelverket. Det kan ske genom att de explicita reglerna omformuleras eller genom att den tysta kunskapen omprövas och kompletteras.

Kompetens och strategi

En inkompetent armé med *know how* kan vinna rader av lysande segrar så länge fienden är hanterbar inom regelverket. För att bemästra en fiende med ny strategi eller vapentechnik krävs kompetens. Samtidigt är stridens extrema psykiska påfrestningar sådana att mycket av militär aktivitet måste nötas in till det nära nog reflexmässiga. En kompetent krigsmakt balanserar på en knivsegg mellan disciplinens och förändringsförmågans krav. Typiskt nokrävs ofta ett stort nederlag för att kompetensen ska kunna mobiliseras fullt ut.

Rolfs bok är ett teoretiskt arbete inom kompetensforskningen. En underrubrik som "Nelsons kognitiva verktygslåda – den professio-

Dyrköpt erfarenhet. Ryssar återskapar ett avgörande ögonblick under slaget vid Borodino 1812. Frågan hur det kunde ha gått är ständigt aktuellt.

nella verksamhetsmatrisen" indikerar att författaren inte är ute efter att läsa från Herman Lindqvist. Samhällsvetenskap är ibland ett ohyggligt invecklat och långrandigt sätt att säga det självklara eller det befängda. Som värst håller sig Rolf, vad jag kan bedöma, till självklarheterna och i långa stycken är han mycket intressant. Det gäller i synnerhet de historiska exemplen.

Rolf argumenterar (i Aristoteles efterföljd och mot Platon) för att generella regler ska förstås som *generaliseringar av iakttagelser* och inte som abstrakta insikter. Det leder över i kritik mot "tillämpad vetenskap", där grundforskningens rön bärs ner till verkstaden för att tas i bruk av ivrigt väntande användare.

En kompetent krigsmakt balanserar på en knivsegg mellan disciplinens och förändringsförmågans krav. Typiskt nokrävs ett stort nederlag för att kompetensen ska mobiliseras fullt ut.

Så går inte militär kunskapsutveckling till. Radarn spelade en nyckelroll i flygkriget 1940. Det brittiska radarsystemet är inget resultat av tillämpad vetenskap, det var ett målinriktat kommittéprojekt där praktiska krav och faktorer styrde arbetet – materialtillgång, sekretess, instrumentkänslighet.

Machiavelli och Clausewitz försökte i sina militärteoretiska skrifter förnya traditionerna de verkade i. Båda inspirerades av militära smislyckanden: Machiavellis Florens och andra italienska småstater var vid 1500-talets början utlämnade åt franska och spanska arméers härjningar, och Clausewitz var officer i den prussiska armén som krossades av Napoleon vid Jena 1806. Båda tog motgångarna som utgångspunkt för resonemang där rådande praxis – reglerna – skärskådades med hjälp av samtidens intellektuella verktyg: Renässanshumanismen respektive den tyska idealistiska filosofin.

Machiavelli hämtade exempel ur den antika historien som argument för en medborgarmilis istället för opolitliga och dyra legotrupper. Renässansens kritiska och historiska läsning av de antika källtexterna förledde Machiavelli att tro att den tidiga romerska republikens militärsystem var överförbart på Florens. I själva verket fortsatte legosoldaterna, med alla sina tillkortakommanden, att dominera krigföringen långt efter Machiavelli.

Blick för det ofrånkomliga

Clausewitz hade en skarp blick för det ofrånkomligt oförutsägbara som gör att inga fälttag eller drabbningar kan planeras i ofelbar detalj. Men ur sin kunskap om Napoleonskrigen försökte han i idealistisk anda abstrahera fram Krigets natur. Han upphöjde det militära förintandet av fiendens krigsmakt till princip trots att andra kulturers och andra historiska epokers krigföring haft en helt annan prägel. En travesti på Clausewitz lära levde vidare inom den tyska generalstabens. Blixkriget var enligt Rolf kulmen på en inskränkt militärtradition som firade taktiska triumfer på slagfältet, men vars strategiska inkompetens likväl förde till nederlag i kriget.

Den militära innovatör Rolf håller högst var inte teoretiker utan praktiker. Horatio Nelson mönstrade på som sjökadett vid 12 års ålder. 35 år senare avled han efter att ha tillfogat Napoleons flotta ett avgörande nederlag vid Trafalgar 1805. Nelsons karriär sammanföll med en föryljelse av den brittiska flottans linjesystem. Nelson tillhörde inte de ivrigaste förnyarna, men hans begåvning och erfarenhet gjorde att han kunde tillgodogöra sig det bästa av nytänkandet och uppnå radikala resultat, när han neutraliserade fransmäns defensiva teknik och tvingade dem till strid.

Nelsons triumf innebar emellertid paradoxalt nog att hans kompetens aldrig till fullo togs till vara av den brittiska flottan. Själv studpad kunde han inte föra den vidare och efter Trafalgar fanns inget hot som kunde sporra till vidare förnyelse. Imperiets flotta kunde under många år behärska världshavnen på ren *know how*.

PER-OLOF BOLANDER